

Kajkavsko narječje i njegova proučavanja (s posebnim obzirom na rad Jakoba Riglera)

JOSIP LISAC

Kajkavsko narječje jedno je od intrigantnih područja u južnoslavenskom dijalekatnom mozaiku, i to već dugo, budući da često nisu bili dostupni odgovori na brojna pitanja, sitnija ili i ona krupna. To i nije čudno s obzirom na objektivnu težinu problematike skoncentrirane na području južnoslavenskoga sjeverozapada.

Osobine kajkavskoga narječja bilježe se i obrađuju više stoljeća, međutim, dijalektološka proučavanja traju osjetno kraće, tek nešto više od jednoga stoljeća. Ovaj prilog sažeto prikazuje dosadani dijalektološki rad dodajući i pokoji podatak zasad nezabilježen u bibliografijama. Zna se da je o hrvatskim i drugim organskim idiomima na području genetskolingvističke cjeline kojima oni pripadaju (srednjojužnoslavenski dijasistem) dosad pripremljeno više bibliografija. Mate Hraste objavio je 1956. u prvoj knjizi *Hrvatskoga dijalektološkog zbornika* »Bibliografiju radova iz dijalektologije, toponimije i hidronimije na području hrvatskog ili srpskog jezika« (str. 387–479), a Asim Peco 1981. u *Radovima Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine* (knj. LXX, str. 73–199) publicira bibliografski tekst »Dijalektologija u časopisima na srpskohrvatskom jeziku«. U pojedinim prikazima (P. Ivić, B. M. Nikolić itd.) te su bibliografije dopunjavane. Kajkavološke bibliografije dosad je objavljivao Mijo Lončarić, jednu u knjizi *Kaj – jučer i danas* (Čakovec, 1990, str. 248–283), drugu u knjizi *Kajkavsko narječje* (Zagreb, 1996, str. 171–198); naravno, već se po definiciji zna da su bibliografije nepotpune, pa to onda vrijedi i za Lončarićeve bibliografije. Dakako, s proučavanjima kajkavštine upoznajemo se i u drugim djelima s popisima literature, npr. u članku Dalibora Brozovića »Kajkavsko narječje«, u knjizi D. Brozovića i P. Ivića *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Zagreb, 1988, str. 90–99; tu je izabrana bibliografija na str. 97–99. Naravno, i druge su bibliografije važne, npr. bibliografije što su izlazile u *Južnoslovenskom filologu*, a odnosile su se do devedesetih godina 20. stoljeća i na priloge hrvatskih lingvista i o hrvatskom jeziku, pa i o kajkavskim organskim idiomima. Pojedinim istaknutim jezikoslovcima, ujedno i proučavateljima kajkavskoga narječja, također su obja-

vljivane bibliografije, a ja ću izdvojiti najbolje popise njihovih radova: Vatroslav Jagić (*Izabrani kraći spisi*, Zagreb, 1948, str. 593–630), Milan Rešetar (*Ljetopis JAZU*, 54, 1949, str. 352–361), Aleksandar Belić (*Zbornik radova o Aleksandru Beliću*, Beograd, 1976, str. 433–469), Franjo Fancev (*Zbornik o Franji Fancevu*, Zagreb – Zadar, 1998, str. 340–355), Petar Skok (*Ljetopis JAZU* 54, 1949, str. 193–213; dodatak u *Zborniku za filologiju i lingvistiku* 12, 1969, str. 262–266), Stjepan Ivšić (*Jezik Hrvata kajkavaca*, Zaprešić, 1996, str. 97–109), Mate Hraste (*Rasprave Instituta za jezik* 1, 1968, str. 485–495), Josip Hamm (*Slovo* 25–26, 1976, str. 7–16), Pavle Ivić (*Južnoslovenski filolog* LVI, br. 1–2, 2000, str. 7–49), Božidar Finka (*Filologija* 24–25, 1995, str. 15–33), Dalibor Brozović (*Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 27, 1987, str. 11–34), Antun Šojat (*Rasprave Zavoda za jezik* 14, 1988, str. 9–14), Jakob Rigler (*Zbrani spisi* 1, Ljubljana, 2001, str. 501–511), Vida Barac-Grum (*Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* XXVI, 2000, str. 9–12). Drugi kajkavolozi, kao i spomenuti jezikoslovci, dobro su svojim bibliografskim jedinicama zastupljeni u postojećim bibliografijama, osobito Lončarićevima.

Do prve polovice 19. stoljeća dijalektima je u nas posvećivana mala pozornost, ali to ne znači da pisci i jezikoslovci o njima nisu razmišljali i o tim pitanjima iznosili svoja zapažanja. Tako npr. Marin Držić sredinom 16. stoljeća majstorski iskorištava dijalekatne različitosti u svojim dijalozima; Bartol Kašić, čakavac s otoka Paga, u prvoj polovici 17. stoljeća postupno se okreće štokavštini, kolebajući se donekle između dubrovačke i bosanske formule. Ivan Belostenec, izvrsni znalac kajkavštine, zapisuje u svoj rječnik također čakavske i štokavske riječi. Hrvati su se u jednom standardnom jeziku ujedinili tek u 19. stoljeću, nakon znatnih napora i nemalih žrtava.

Kajkavskim govorima prvi je znatnu pozornost u dijalektološkom smislu posvetio Matija Valjavec, Slovenac rodnom iz okolice Kranja, koji je oko dva desetljeća potkraj 19. stoljeća obrađivao slovensku i kajkavsku akcentuaciju. To njegovo pisanje, iako vrlo ambiciozno, često je nepouzđano i subjektivno, da parafraziramo Ivšičeve riječi o Valjavcu. U kajkavštini poznao je Valjavec uglavnom samo govore varaždinskoga područja. Valjavec je detaljno obrađivao i neke priloge (vrsta riječi) u kajkavštini. Sve u svemu, zasluge su Valjavčeve ipak znatne. Važno je ovdje reći da je velika Valjavčeva studija dugo izlazila pod naslovom »Prinos k naglasu u (novo)slovenskom jeziku« ili slično; ipak je pri kraju objavljivanja te goleme studije od blizu 2000 stranica u Akademijinu *Radu* naslov promijenio u »Prinos k naglasu u (novoj) slovenštini i u hrvatskoj kajkavštini«. Dugo je Valjavec držao kajkavce Slovincima, a onda je ipak promijenio mišljenje, uključujući i mišljenje o jeziku kajkavaca.

Vatroslav Rožić objavio je 1893–1894. opsežnu monografiju »Kajkavački dijalekat u Prigorju«, gdje je obradio govor Prodindola na jastrebarskom području. Rožićeva je obradba solidna i detaljna, a najizrazitija je slabost u razlikovanju dvaju kratkih akcenata u govornima s jednim kratkim akcentom. To je prvi dobar dijalektološki prilog u kajkavologiji. Još pouzdanije bilježi prigorske osobine Rožićev folkloristički prinos »Prigorje« objavljen u *Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena* 12–13, 1907–1908.

Jagićev daroviti učenik Vatroslav Oblak, također Slovenac kao i Valjavec, dao je znatnih prinosa poznavanju hrvatskih govora, kajkavskih i čakavskih (Lastovo). Najznatniji je takav njegov prilog tekst »Nešto o međumurskom narječju« iz 1896. Oblak opisuje govor Sv. Martina na međumurskom zapadu. On je u Jagićevu *Archivu* prikazao npr. Rožićevu spomenutu monografiju.

Lako može biti da je na upoznavanje kajkavskoga narječja dosta djelovala činjenica da su i Rožić i Oblak opisivali netipične kajkavske govore, one koji nemaju glavninske kajkavske značajke, prvenstveno u vokalizmu. Nemaju, naime, izjednačenja jata i poluglasova u zatvoreno *e*, stražnjeg nazala i samoglasnoga *l* u zatvoreno *o*. Uz to, naravno, uglavnom tada i nije bilo osposobljenosti da bi se prava priroda kajkavske fonologije razumjela, ili se pak nije razumjelo značenje takvih otkrića.

Luka Zima objavio je 1887. monografiju *Njekoje, većinom sintaktičke razlike između čakavštine, kajkavštine i štokavštine*. Unatoč različitim slabostima to je i danas važno djelo, poglavito zbog zastavljenosti sintakse u dijalektološkim istraživanjima.

Dijalektologija srednjojužnoslavenskoga dijasistema osamostalila se na početku 20. stoljeća, a u tom nakon Milana Rešetara središnje mjesto pripada Aleksandru Beliću i Stjepanu Ivšiću. U kajkavologiji Rešetar je važan po tom što je uglavnom precizno odredio granice kajkavštine prema drugim narječjima u knjizi *Der štokavische Dialekt* (1907), a sam je kajkavsko narječje držao »miješanim«.

Belić na početku svoga dijalektološkog rada kajkavštinu ne tretira kao dio srednjojužnoslavenskoga dijasistema, ali 1910. mijenja raniji stav da je kajkavštini osnovica slovenska. Onodobnu sažetu sintezu o kajkavskom narječju objavio je Belić 1929. u Stanojevićevoj *Narodnoj enciklopediji*. Kako Belić nije osobno proučavao kajkavskih govora, a uz to mu literatura nije mogla pružiti prave pomoći, lako je razumjeti njegovu odluku da to narječje podijeli na dijalekte na temelju refleksa praslavenskih *t'* i *d'*, jer se te značajke uglavnom mogu ustanoviti i prema slabijim opisima ili prema folklorističkim izdanjima. U velikoj mjeri Belić se oslanjao na Lukjanenkovu monografiju *Kajkavsko narječje* (Kijev, 1905), pa je od toga ukrajinskog učenjaka

preuzeo i teoriju o slovenskoj, čakavskoj i štokavskoj osnovici kajkavskoga narječja. Belić, može se reći, vidi u kajkavštini dvostrukosti i u podrijetlu i u utjecajima. Kajkavski sjeverozapad imao bi slovenski temelj, ostali dijelovi bili bi srednjojužnoslavenski, jugozapad čakavski, istok štokavski. I noviji utjecaji bili bi dvostruki.

Inače je u hrvatskoj sredini Lukjanenko prilično podcijenjen, a spominje se uglavnom povezano s Jagićevom recenzijom Lukjanekove knjige. Važno je Jagićevo poricanje trovsne osnovice kajkavskoga narječja, također njegov stav o pripadanju toga narječja hrvatskom jeziku. To je mišljenje iznio nakon duga razmišljanja i kolebanja točno ustvrdivši da u tom pitanju bitno mjesto pripada ukupnom dojmu, ne pojedinim crtama. Vjerojatno je Jagić kajkavštinu držao genetski prijelaznim narječjem.

Rudolf Strohal posebno je opisao tri kajkavska govora u Gorskom kotaru (Lokve, Delnice, Ravna Gora), sažetije govor u Brodu na Kupi. Svi su ti opisi u velikoj mjeri površni i netočni, međutim, poznavatelj problematike može ih u ponekom elementu dobro iskoristiti. Mnogo je Strohal proučavao i područje oko Karlovca, u stanovitoj mjeri kajkavsko. Sasvim je promašena Strohalova teorija prema kojoj su svi Hrvati u srednjem vijeku bili čakavci. Kajkavci bi nastali utjecajima iz Slovenije, štokavci utjecajima na čakavce.

Franjo Fancev opisao je 1907. zavičajni govor Virja u Podravini, i to temeljito i dobro. Iako u dijalektologiji nije postigao ni približno toliko kao Rešetar, Belić ili Ivšić, jer se rano prestao baviti jezikoslovljem, ipak je znatna Fancevljeva uloga u prvom desetljeću 20. stoljeća, u doba konstituiranja naše dijalektologije kao posebne discipline. Naročito je zanimljivo da Fancev točno opisuje podravsku akcentuaciju u kojoj je uvijek naglašena pretposljednja mora riječi, a taj je sustav interesantan i u širim razmjerima, slavističkim i općelingvističkim. Poslije se Fancev orijentirao na proučavanje povijesti hrvatske književnosti.

Fran Ramovš držao je kajkavštinu slovenskom u genetskom smislu, dok suvremene kajkavske govore nije uključivao u slovenski jezik. U novije doba o kajkavskom fenomenu izjašnjavali su se i drugi slovenski lingvisti, Rudolf Kolarič (on piše i o kajkavskim govorima Vedešina i Homoka kod Nežiderskog jezera u Mađarskoj; naziva ih slovenskima), Jakob Rigler, Jože Toporišič i drugi. O Riglerovim stavovima još ćemo sažeto govoriti.

Stjepan Ivšić znatnu je pozornost posvetio kajkavštini već u »Prilogu za slavenski akcentat« (1911) i u *Nacrtu za istraživanje hrvatskih i srpskih narječja* (1914), međutim, njegovo je znanstveno remek-djelo upravo »Jezik Hrvata kajkavaca« objavljen 1936. Ta je studija važna i u sociolingvističkom smislu, posebno pak svojom genetskolingvisti-

čkom dimenzijom. Ivšić primjenjuje produbljena svoja akcentološka shvaćanja, a upravo je naglasni kriterij poslužio kao kriterij klasifikacije kajkavske skupine dijalekata. Iako ističe da neće govoriti o genetskim vezama kajkavštine, ipak se mora reći da je upravo o tom rekao vrlo mnogo. Prema Lukjanenku i Beliću, kako smo već vidjeli, kajkavski bi sjeverozapad imao slovensku, jugozapad čakavsku, istok štokavsku osnovicu. Kad bi ta teorija bila istinita, onda bi kakavština morala biti bez osobina koje bi bile dovoljno stare, koje bi uglavnom bile općekajkavske i koje bi bile samo kajkavske, ne čakavske, štokavske ili slovenske. Takvu dovoljno staru kajkavsku osobinu, ujedno značajku potpuno ili uglavnom nepoznatu čakavcima, štokavcima i govornicima slovenskog jezika pronašao je Ivšić, a riječ je o sudbini praslavenskoga metatonijskoga kratkouzlaznog akcenta. Taj je akcent uglavnom samo u kajkavštini dao dugi silazni naglasak, pa su kajkavski akcenti kao *kôra* (slovenski *kóra*, štokavski i čakavski *kōra*) osobito važni. Da su kajkavci zaista slovenskoga podrijetla (kao što je mislio Ramovš) ili naknadna mješavina, to bi bilo nemoguće. Nadasve je važna Ivšićeva spoznaja o osnovnoj kajkavskoj akcentuaciji, spoznaja što govori o osjetnom stupnju individualnosti te akcentuacije. Pokazuje se da su se današnji kajkavski sustavi uglavnom razvili iz jednoga, a ne da su različiti sustavi uklopljeni u kajkavštinu. Svakako je Ivšićeva podjela kajkavštine na četiri dijalekta vrlo važna, iako je u potpunosti izostavila područje Gorskoga kotara. Nakon objavljivanja »Jezika Hrvata kajkavaca« pojavila se recenzija Aleksandra Belića, afirmativno intonirana, ali i s nedostatno utemeljenim kritičkim zamjedbama. U svom radu Belićeve je stavove slijedio Radomir Aleksić. Sigurno je važan i vrijedan spomena i Ivšićev tekst »Osnovna hrvatska kajkavska akcentuacija u Pergošića (1574)« iz 1937. Ivšićev *Jezik Hrvata kajkavaca* pojavio se u novom izdanju 1996. u Zaprešiću, međutim, to izdanje nije pažljivo korigirano.

Nikola Majnarić objavio je tri priloga o ravnogorskom govoru u Gorskom kotaru. Tu su ispravljene mnoge pogreške Strohalova opisa, koji je opis promakao Ramovšu, a naročito je važna Majnarićeva obradba sintaktičkih pitanja, vrlo zanemarenih općenito u hrvatskoj dijalektologiji.

Bit će korisno da ovdje spomenem i članak Svetozara Markova »Božićni običaj u Hrvata – kajkavaca u Banatu«, *Kulturno-privredni pregled*, Novi Sad, 1940. O tim kajkavcima nedavno je pisala Marija Vučković (*Južnoslovenski filolog* LXI, 2000, br. 1–2).

Mate Hraste dao je sažete naznake o sisačkom govoru te pregled kajkavskoga narečja.

Osobito u *Etimologijskom rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika* kajkavske je pojave obrađivao Petar Skok.

Josip Hamm uglavnom se bavio graničnim pitanjima kakavštine na istoku.

Dragocjenu studiju o bednjanskom govoru napisao je Josip Jedvaj (1956). To ističu i ocjenjivači te studije (Z. Junković, M. Pešikan) i drugi proučavatelji (domaći i strani) toga izvanredno zanimljivog arhaičnoga kajkavskoga govora. Tim govornim tipom (uglavnom govorima Jesenja Donjeg i Bednje) pozabavio se u novije doba i August Kovačec.

Sažeto je razne kajkavske govore obrađivao Ivan Brabec; radio je u Gorskom kotaru, oko Sutle, Mure i Drave, oko Slunja, također u dijaspori.

Sociolingvističkim pristupom zagrebačkom govoru istakao se Thomas F. Magner. On je autor knjige *A Zagreb Kajkavian Dialect*, 1966. Novija je i vrlo važna monografija *Zagrebački kaj*, Zagreb, 1998. Autori su Antun Šojat, Vida Barac-Grum, Ivan Kalinski, Mijo Lončarić i Vesna Zečević. Tu je lijepo pokazano stanje u Zagrebu, osobito u selima što se urbaniziraju uključivanjem u gradski život.

Izrazito važne priloge o kajkavskom narječju napisao je Pavle Ivić, posebno s obzirom na interpretacije vokalnih i prozodijskih značajki. On je prvi jasno izrazio misao o centralnokajkavskom izjednačenju refleksa jata i poluglasova, stražnjeg nazala i samoglasnoga *l*. Vjerujem da je to Ivšiću svakako bilo jasno, ali o tom uglavnom nije pisao. Dao je Ivić i sažete točne opise pojedinih govora na temelju vlastita terenskog rada. Dopunio je i poznavanje kajkavskoga akcenta (*Hrvatski dijalektološki zbornik* 6, 1982; *Filologija* 14, 1986). U suradnji s I. Lehiste pripremio je akustički opis akcenata u govoru Donje Pušće u Hrvatskom zagorju, pa se tu vidi i to npr. kakav je kajkavski izgovor akuta.

Dalibor Brozović svoja je lingvistička shvaćanja primijenio i na kajkavski materijal. Kajkavsko je narječje u sažetu pregledu podijelio na šest dijalekata. U suradnji s J. Liscem (i) kajkavske je govore obrađivao u *Fonološkim opisima*, Sarajevo, 1981.

Opsežno istraživanje kajkavštine proveo je Zvonimir Junković, autor monografije *Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskoga dijalekta: Dijakronijska rasprava*, Zagreb, 1972. On je obradio jezik poznatoga pisca dok se još nije znalo da je on hrvatski pisac slovenskoga roda, a zapravo je monografski opisao kajkavsku skupinu dijalekata. Kajkavština je, po Junkoviću, od starine dio hrvatskoga jezika, pa on zapravo nastavlja Ivšićevo učenje. Nastojao je Junković interpretirati i slovensku građu, ali uz kritički stav Jakoba Riglera. U Junkovićevu su radu dobro iskorištena novija općelingvistička ostvarenja.

Riglerovo bavljenje slovensko-kajkavskim odnosom znanstveno je važno. U (vremenskoj) nemogućnosti da se time detaljno bavimo, ovdje ispisujemo neke bitnije Riglerove spoznaje o pitanju. Prvo. Ri-

glera karakterizira interes za dijalekatno stanje u cijelom slavenskom svijetu, osobito na slavenskom jugu. Tako npr. 1963. u glasovitu referatu za sofijski slavistički kongres Rigler ističe jedan detalj iz međimurskog vokalizma, i to prema podacima Lászla Bulcsúa, jednoga od najistaknutijih hrvatskih lingvista. Drugo. U pitanjima kajkavsko-slovenskih odnosa Rigler često ističe slabo poznavanje jezičnih i drugih činjenica, i to tako da Hrvati slabo znaju slovenske pojave, Slovenci kajkavske. Često je, međutim, i vlastita problematika bila preslabo poznata. Treće. Rigler se i vlastitim radom duboko uvjerio kako su točne Jagićeve riječi o postupnosti prijelaza između južnoslavenskih jezika te između srednjojužnoslavenskih narečja. Rigler (*Zbrani spisi* 1, str. 421): »... gre v bistvu med južnoslovanskimi dialekti za postopno prehajanje in spreminjanje enega jezikovnega tipa v drugega ...«. Također (*ibidem*, str. 419): »Južnoslovanski jeziki se niso formirali na tak način, da bi se razvijali ločeno.« Četrto. Rigler ističe srodnost slovenskoga jezika i kajkavštine, uz napomenu da je postavljati pitanje genetske srodnosti općenito problematično. No on uz srodnost ističe i individualnost tih jezičnih fenomena, kajkavštine i slovenskoga. Peto. Rigler drži da pitanje jezične granice – s obzirom na različitu nacionalnu pripadnost govornika slovenskog jezika i kajkavskih dijalekata – više nije problem, a međe su manje ili više jake, manje ili više slabe. One su pak određene, misli Rigler, političkim odnosima i upravnom pripadnosti. Sve u svemu, Riglerove riječi o slovensko-kajkavskim odnosima ostaju nezaobilazne na tom izvanredno teškom i kompliciranom jezičnom području.

Božidar Finka proučavao je kajkavštinu u Gorskom kotaru i na karlovačkom području nastojeći dati doprinos proučavanju tih netipičnih oblika kajkavske skupine dijalekata.

Stjepko Težak također je proučavao govore u kojima ima i kajkavskih i čakavskih značajki, osobito oko Ozlja, Karlovca i Ogulina. Opsežna je njegova monografija »Ozaljski govor«; ona sadrži i dobar rječnik.

Mnogo je kajkavske govore istraživao Antun Šojat. Disertaciju je posvetio proučavanju turopoljskih govora (tu je i rječnik), a osim toga osobito je radio na kajkavskom zapadnom području, oko Karlovca, Duge Rese, Samobora, također u Hrvatskom zagorju, oko Sutle, u Madžarskoj itd. I zagrebačko govorno stanje obrađivao je u nizu prinosna. Mnogo je surađivao i u *Fonološkim opisima*, Sarajevo, 1981.

Stjepan Sekereš bio je izuzetno marljivi proučavatelj štokavskih govora, slavonskih, baranjskih, srijemskih i bačkih, a u ovom nam je kontekstu važan po prilogu »Odnos govora slavonske Podravine prema kajkavskom narečju«, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* XXIV, 1981, br. 1.

Manjim rječničkim prinosom istakao se Josip Herman (Virje), u Međimurju je istraživao Zvonimir Bartolić, a zagrebačku sintaksu obrađivao je Ivan Bauer.

Opsežan kajkavološki opus ostvarila je i Vesna Zečević, autorica monografija »Ogled kajkavsko-štokavskog dijalekatskog kontakta« i *Fonološke neutralizacije u kajkavskom vokalizmu*, pri čemu je osobito monografija o kajkavskom vokalizmu iz 1993. važna i doručena. U kraćim prilogima obrađivala je i druge govore (Lobor, Zlatar, Lijevo Sredičko, Pisarovina, Bednja, Domagović). Bavljenje idiomima u kontaktu urodilo je knjigom *Hrvatski dijalekti u kontaktu*, Zagreb, 2000.

Vida Barac-Grum mnogo je (nerijetko i nepouzdanom) obrađivala goranske govore (*Čakavsko-kajkavski govorni kontakt u Gorskom kotaru*, Rijeka, 1993), a bavila se i govorom Klanjca.

Mijo Lončarić istraživao je kajkavštinu u mnogim krajevima (Bilogora, Moslavina, Podravina, Međimurje, Zagorje, u dijaspori) nastojeći ostvariti i sintezu o kajkavskom narječju. Objavio je knjige *Bilogorski kajkavski govori*, *Kaj – jučer i danas*, *Kajkavsko narječje* (Zagreb, 1996), uspjelo mu je, dakle, i sintetski prikazati kajkavštinu. To je narječje sažeto obradio na svim jezičnim razinama. Podijelio ga je na 15 dijalekata. Uz to je Lončarić s Ivanom Večenajem autor opsežnog djela *Rječnik govora Gole*. S Alojzom Jembrihom opisao je Lončarić govor Gregurovca Veterničkog, sela u Hrvatskom zagorju. Važno je Jembrihovo bavljenje Vramcem, pa i njegovim jezikom.

Samostalno ili u koautorstvu o raznim je govorima (Zelina, Vrbovec, Črečan, Adamovec) pisao Ivan Kalinski, a Kazimir Sviben svestrano je obrađivao zlatarski govor. Đuro Vidmarović nastojao je analizirati probleme u svezi s mnogo proučavanim kajkavskim govorima uz Nežidersko jezero u Mađarskoj. Podravske govore u Mađarskoj proučava Ernest Barić, pomurske Karlo Gadanyi. Jela Maresić ističe se obradom podravskih govora u Hrvatskoj, također kao leksikograf. Leksikograf je i Franjo Hrg, koji proučava govor u Ivancu. Manji rječnik *Fužinarski kaj* objavila je Zlata Bujan-Kovačević. Izrazito se ističe Velimir Piškorec, proučavatelj govora u Đurđevcu (*Deutsches Lehngut in der kajkavisches-kroatischen Mundart von Đurđevac in Kroatien*, Frankfurt am Main – Berlin – New York – Paris – Wien, 1997), a praznine u poznavanju govora luđbreškoga područja popunjava Đuro Blažeka. Slobodanka Lukinović istraživala je u Hrvatskom zagorju. Ja sam proučavao kajkavske govore u Gorskom kotaru, osobito u Delnicama, u Turnima, u Ravnoj Gori, u Brodu na Kupi. Bavio sam se i kajkavsko-slovenskim odnosom, posebno odnosom bednjanskoga govora i slovenskih organskih idioma.

Dodajem da je gradišćanske kajkavce proučavao Gerhard Neweklowsky, dok je Wolfgang Jakoby detaljno obradio govor Gornje Stu-

bice. Izvanredno je važan kajkavološki rad Willema Vermeera, iako je sva prilika da njegovi lucidni pogledi na razvoj kajkavskoga vokalizma imaju očitih slabosti. On je obrađivač bednjanskoga govora, poglavito istraživač kajkavskoga vokalizma. Dragocjena je monografija Petera Houtzagersa *The Kajkavian Dialect of Hidegség and Fertőhomok*, Amsterdam, 1999; tu nalazimo i rječnik Vedešina i Homoka, već spomenutih sela u Madžarskoj. Taj je autor neosporno pokazao kakvo je podrijetlo govora u tim selima (Međurič i Velika istočno od Kutine, na starom istočnokajkavskom području). Wiesław Boryś podrobno obrađuje kajkavski leksik, Rimma V. Bulatova i Vladimir A. Dybo kajkavsku prozodiju. Kajkavsku morfologiju (Velika Rakovica, Virje, Bednja) obrađuje William J. March. Kajkavsku problematiku istražuje i Vera Mitrinović, a Asim Peco u *Pregledu srpskohrvatskih dijalekata* sažeto prikazuje i kajkavske dijalekte. Važne poglede i na fenomen kajkavštine daje Marc L. Greenberg u djelu *A Historical Phonology of the Slovene Language*, Heidelberg, 2000.

U cjelini se može reći da je danas kajkavsko narečje u priličnoj mjeri obrađeno, ali su mnogi poslovi još preostali, osobito na nekim terenima. Kao najizrazitija potreba nameće se priprema i izrada atlasa, s time da se pojedini svesci Općeslavenskoga lingvističkog atlasa pojavljuju već desetak godina, a tu su prikazani i obrađeni i kajkavski govori. Neki kajkavolozi (osobito najmlađi) ovdje nisu spomenuti, iako, naravno, svima valja priznati zasluge. Razumije se da davanje opće slike ne omogućuje precizan uvid glede vrijednosti i utemeljenosti pojedinih dijalektoloških opusa. Osobito pak ovakav pregled nije pogodno mjesto da bi se imalo temeljito raspravilo o kajkavskim jezičnim značajkama.

LITERATURA

- Dalibor Brozović, 1960: »Tri razdoblja u razvitku naše dijalektologije«, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 1, 1960, str. 51–65.
- Božidar Finka, 1981: »Hrvatska dijalektologija danas«, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 5, 1981, str. 39–47.
- Božidar Finka, 1988: »Antun Šojat o 60. obljetnici života i 30. obljetnici znanstvenoga rada«, *Rasprave Zavoda za jezik* 14, 1988, str. 5–8.
- Pavle Ivić, 1982: »O nekim fenomenima akcenatske varijacije koji nisu uvršteni u Ivšičev koordinatni sistem«, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 6, 1982, str. 181–188.
- Stjepan Ivšić, 1936: »Jezik Hrvata kajkavaca«, *Ljetopis JAZU* 48, 1936, str. 47–88.

- Franc Jakopin, 1986: »Jakob Rigler«, u: Jakob Rigler, *Razprave o slovenskem jeziku*, Ljubljana, 1986, str. 5–8.
- Zvonimir Junković, 1972: »Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskoga dijalekta«, *Rad JAZU* 363, 1972, str. 5–229.
- Josip Lisac, 1991: »Hrvatski lingvist i filolog Stjepan Ivšić«, *Senjski zbornik* 18, 1991, str. 69–80.
- Josip Lisac, 1995: »Dijalektološki rad Nikole Majnarića«, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 32–33 (22–23), 1995, str. 93–98.
- Mijo Lončarić, 1996: *Kajkavsko narječje*, Zagreb, 1996.
- Mijo Lončarić, 1998: »Proučavanje podravske kajkavštine«, *Zbornik o Franji Fancevu*, Zagreb – Zadar, 1998, str. 113–120.
- Milan Moguš, 1995: »O problemima naše povijesne dijalektologije«, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 9, 1995, str. 11–23.
- Jakob Rigler, 1986: *Razprave o slovenskem jeziku*, Ljubljana, 1986.
- Jakob Rigler, 2001: *Zbrani spisi* 1, Ljubljana, 2001.
- Vera Smole, 2001: »Predgovor«, u: Jakob Rigler, *Zbrani spisi* 1: Jezikovno-zgodovinske in dialektološke razprave, Ljubljana, 2001, str. 9–12.
- Petar Šimunović, 1995: »Božidar Finka. O 70. obljetnici života i 40. obljetnici znanstvenog rada«, *Filologija* 24–25, 1995, str. 9–13.
- Antun Šojat, 1976: »Matija Valjavec«, u: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* 97: *Dodatak*, Zagreb, 1976, str. 96–103.
- Antun Šojat, 1982: »Pregled rada na istraživanju i obrađivanju kajkavskog narječja u poslijeratnom razdoblju«, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 6, 1982, str. 9–16.
- Jože Toporišič, 1985: »Delo Jakoba Riglerja«, *Slavistična revija* 33, 1985, št. 4, str. 419–442.

POVZETEK

Kajkavsko narječje in njega raziskave (s posebnim poudarkom na delu Jakoba Riglerja)

Prispevek predstavlja dosedanje obdelave kajkavskega narječja, in sicer od prispevkov Matija Valjavca, Vatroslava Rožiča, Vatroslava Oblaka in drugih od konca 19. stoletja do sodobnih raziskav. Sorazmerno najboljšeje je predstavljeno kajkavološko delo Stjepana Ivšića, ob tem pa tudi zanimanje Jakoba Riglerja za kajkavščino. Kajkavsko narječje je danes obdelano sorazmerno dobro, ostaja pa še mnogo dela, predvsem na nekaterih zemljepisnih področjih. Kot najizrazitejša potreba se kaže priprava in izdelava narečnega atlasa, s tem da posamezni zvezki Slovanskega lingvističnega atlasa (OLA) izhajajo že deset let, v njem pa so predstavljeni in obdelani tudi kajkavski govori.

SUMMARY

**The Kajkavian Dialect and its Researches
(with a special emphasis on the work of Jakob Rigler)**

The contribution presents the so far existing researches of the kajkavian dialect, from the contributions of Matija Valjavec, Vatroslav Rožić, Vatroslav Oblak and others from the end of the 19th century, to contemporary researches. Presented relatively most extensively is the kajkavological work of Stjepan Ivšić, and along that the interest of Jakob Rigler in kajkavian dialect. At present the kajkavian dialect is proportionally thoroughly researched, but much work remains, particularly on some geographical areas. The preparation and elaboration of a dialect atlas is the most distinctive need, along the fact that individual volumes of *The Slavic Linguistic Atlas* (OLA) have been appearing for ten years, and in them, studies of kajkavian idioms are presented.